گەڕانەوەی چەپ بۆ مەیدانی سیاسی.. ئەردەڵان عەبدوڵڵا

لەماوەی پێشوودا حزبە چەپەکانی ئەوروپا لە دوو وڵاتی گەورە و گرنگی کیشوەرەکەدا (بەریتانیا و فەرەنسا) لە هەڵبژاردنەکاندا سەرکەوتنی گەورەیان تۆمار کرد. بەدڵنیاییەوە فەرەنسا و بەریتانیا، نەک تەنها لەسەر ئاستی ئەوروپا، بەڵکو لەسەر ئاستی جیهانیش، دوو وڵاتی زۆر گەورە و گرنگی جیهانن و جێپەنچەیان بەسەر سیاسەتی نێودەوڵەتییەوە دیارە، هەربۆیە گەڕانەوەی حزبە چەپەکان لەم دوو وڵاتەدا، مایەی هەڵوەستە لەسەرکردنە، بەتایبەتی لەپاش ئەوەی تارمایی حزبە راستڕەوەکان هەموو ئەوروپای تەنیبووەوە، هەروەها حزب و بزووتنەوە چەپەکانیش لە زۆربەی وڵاتانی ئەوروپادا خرابوونە دەرەوەی دەسەڵاتەوە و لاوازییەکی زۆریان پێوە دیاربوو. لەو رووەشەوە زۆرێک لە شرۆڤەکارانی سیاسیی گەڕانەوەی حزبە چەپەکان لە فەرەنسا و بەریتانیا، وەکو هیوایەک دەبینین بۆ بەهێزبوون و گەڕانەوەی رەوتی چەپ لە ئەوروپا.

دیارە لەپشت ئەم سەرکەوتنەشەوە، کۆمەڵێک هۆکاری سیاسی، ئابووری، کۆمەڵایەتی رۆڵی گرنگیان گێڕاوە و هەر وڵاتەش، چیرۆکی سەرکەوتنی خۆی هەیە.

100 ساڵ بەسەر حکومەتی حزبی کرێکارانی بەریتانیا

حزبی کرێکارانی بەریتانیا، یەکێکە لە حزبە سیاسییە کۆنەکانی بەریتانیا و ئەوروپا. مێژووی ئەو حزبە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 1900 و دواتریش بۆ یەکەمجار لە ساڵی 1906 دا توانی بچێتە ناو پەرلەمانی ئەو وڵاتەوە و ساڵی 1924 بۆ یەکەمجار بگاتە لووتکەی دەسەڵات و حکومەت پێکبهێنێت.
ئەم هەڵبژاردنە هاوکات بوو لەگەڵ یادی 100 ساڵەی گەیشتنی ئەو حزبە بە دەسەڵات و رامزی ماکدۆنالدی سەرۆکی حزبەکە ببێتە یەکەمین سەرۆک وەزیرانی بەریتانیا.

کۆتاییهێنان بە 16 ساڵ حوکمی حزبی پارێزگاران

ئەم هەڵبژاردنەی ئەمساڵیش مێژوویی بوو، هاوکات سەرکەوتنێکی گەورە بوو بۆ حزبی کرێکاران و توانی کۆتایی بە حوکمی 16 ساڵەی حزبی پارێزگاران بهێنێت. جگەلەوەش ئەمە گەورەترین سەرکەوتنە بۆ ئەو

حزبە، دوای سەرکەوتنە گەورەکەی ئەو حزبە بە سەرۆکایەتی تۆنی بلێر لە ساڵی 1997 دا کە توانی 417 کورسی پەرلەمان بەدەستبهێنێت، ئەمساڵیش حزبەکە توانیی 409 کورسی بەدەستبهێنێت لە کۆی گشتی 650 کورسیی پەرلەمان، بەوەش حزبی پارێزگاران رووبەڕووی گەورەترین شکست بووەوە.

دیارە لەپشت ئەم سەرکەوتنەی حزبی کرێکارانەوە کۆمەڵێک هۆکار هەن لەوانەش:

*لەرووی سیاسییەوە، گەلی بەریتانیا بۆیان دەرکەوت کە حزبی پارێزگاران بەڵێنەکانی خۆی نەبردەسەر، بەتایبەتی ئەوەی پەیوەندیی بە باشبوونی رەوشی ئابووریی وڵاتەوە هەیە، چونکە لەماوەی چەند ساڵی پێشوودا بەریتانیا رووبەڕووی رەوشێکی ئابووریی خراپ بووەوە، جا بەهۆی پەتای کۆرۆناوە بووبێت یاخود بەهۆی بریکسیت «دەرچوونی بەریتانیا لە یەکێتیی ئەوروپا»وە بووبێت، لە هەمووی گرنگتر ئەوەیە خەڵکی وڵاتەکە بۆیان دەرکەوت هەموو ئەو بەڵێن و خەونە رەنگاوڕەنگانەی کە «پارێزگاران» پێیان دابوون، بەتایبەتی کاتێک هەموو هەوڵی خۆیان دا تا بەریتانیا لە یەکێتیی ئەوروپا بکشێنەوە، ئەمڕۆ دەبینن رەوشی ژیانیان باشتر نەبووە، بگرە خراپتریش بووە لە جاران.

*لە هەمووشی گرنگتر ئەوەیە کە خەڵکی بەریتانیا خواستیان گۆڕانکاری بوو، ئەم خواستەش رۆڵی گرنگی لە هەڵبژاردنەکاندا گێڕاوە، بەتایبەتی لە وڵاتانی خۆرئاوا.

فەرەنسا و بەرەیەکی نوێی سیاسی

ئەگەرچی لە فەرەنسادا بردنەوەی بەرەی چەپ کە خۆی لەژێر ناوی «بەرەی نوێی گەل»دا دەبینییەوە، بووە مایەی سەرسوڕمانی شرۆڤەکارانی سیاسیی فەرەنسا و جیهانیش، چونکە بردنەوەی ئەم بەرەیە بەو ئاستە بەرزە، رووداوێکی چاوەڕواننەکراو بوو، بەڵام لەپاش ئەوەی هەموو چەپەکانی فەرەنسا توانییان بەرەیەکی نوێ بە ناونیشانی «بەرەی نوێی گەل» دروست بکەن، توانییان بەسەر رێگرییەکاندا سەربکەون.

ئەو بەرەیە، بەرەیەکی سیاسیی نوێیە، زۆربەی حزبە چەپەکانی فەرەنسا لەخۆدەگرێت کە ئەوانیش بریتین لە: حزبی سۆشیالیست، حزبی سەوز، حزبی کۆمۆنیست، بزووتنەوەی فەرەنسای یاخی بەسەرۆکایەتی جان لۆک میلێنشۆن. ئەم بەرەیە توانیی 182 کورسی پەرلەمان بچنێتەوە کە

کەی گشتی کورسییەکان دەگاتە 577. لە پاش ئەویش حزبەکەی ماکرۆن هات کە 168 کورسی بەدەستهێنا، لەهەمووشی گرنگتر بەرەی راستڕەوەکان بە سەرۆکایەتی ماری لەپێن، رووبەڕووی شکستی گەورە بووەوە و 143 کورسی بەدەستهێنا.

بەمشێوەیەش توانیان بەرەی راستڕەو لە خەونی گەیشتن بە لووتکەی دەسەڵات دووربخەنەوە.
جگە لەمانەش کۆمەڵێک هۆکاری گرنگی دیکە لەپشت ئەم سەرکەوتنەی بەرەی چەپەکانەوە بوون، لەپێش هەموویانە بەشێکی زۆری فەرەنسییەکان متمانەیان بە ماکرۆن و سیاسەتەکانی نەماوە، بەتایبەتی ئەوەی پەیوەندیی بە لایەنی ئابوورییەوە هەیە، چونکە ڕەوشی ئابووریی فەرەنسا ماوەی چەند ساڵێکە بەرەو خراپی هەنگاو دەنێت. لەمەشدا سیاسەتی حکومەت و پەتای کۆرۆنا و جەنگی ئۆکرانیا ڕۆڵی سەرەکیی گێڕاوە.

بەڵام ئەم سەرکەوتنە گەورەیەی چەپەکان لە فەرەنسا مانای ئەوە ناگەیەنێت کە هیچ ڕێگرییەکیان لەبەردەمدا نییە، بگرە کۆمەڵێک ڕێگر و کێشەی گەورەیان ڕووبەڕوو بێتەوە، لەپێش هەمووشیانەوە ئەو بەرەیە لەڕووی ئایدۆلۆژییەوە کۆمەڵێک کێشەیان هەیە، هەر حزبە و بەرنامەی خۆی هەیە، وایلێهاتووە مەترسیی ئەگەری هەڵوەشاندنەوەی بەرەکەشی لێدەکرێت.

لەهەماکاتیشدا جیاوازیی سیاسی گەورە لەنێوان ئەم حزبانەدا هەیە لەبارەی چۆنێتیی مامەڵەکردن لەگەڵ ماکرۆندا. لەبەرامبەریشدا حزبەکەی ماکرۆن هێشتا ئامادە نییە دان بە شکستەکەدا بنێت و بەهیوای ئەوەیە کە سەرۆکایەتیی حکومەت بەدەستەوە بگرێتەوە.

دەرەنجام

ئەوەی لەم دوو هەڵبژاردنەدا دەرکەوت ئەوەیە، کە ئەو قسەیە راست دەرنەچوو کە پێیوابوو چەپ لە جیهاندا ناتوانێت دووبارە هەڵبستێتەوە و دەسەڵات بگرێتەوە دەست، بگرە ئەگەر سیاسەتێکی راست و دروست پەیڕەوبکرێت، خەڵك ئامادەیە دەنگ بە بەرەی چەپ بدات، لەهەمووشی گرنگتر ئەوەیە، چەپەکان دەتوانن لە ڕێگەی بەرەیەکەوە سەرکەوتن بەدەستبهێنن، ئەمەش بە پشتبەستن بە ڕێزگرتن لە بەرنامە و ئایدیۆلۆژیای جیاوازی لایەنەکان و پشتگوێخستنی جیاوازییە فیکرییەکان و ناکۆکیی لاوەکیی و کارکردن بە دانانی بەرنامەیەکی سیاسی و ئابووریی و کۆمەڵایەتیی باش بۆ دەوڵەت، کە وا دەکات متمانەی خەڵك بە دەستبهێنیت.